

ВІДГУК**офіційного опонента**

доктора економічних наук, професора

МАРКІНОЇ Ірини Анатоліївни

на дисертаційну роботу

Сенишин Оксани Степанівни**«Соціально-економічне прогнозування розвитку продовольчого комплексу України»,**

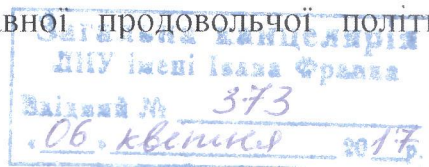
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи

Забезпечення населення продовольством завжди вважалось пріоритетним завданням розвитку будь-якої держави. Всесвітні процеси інтеграції та глобалізації засвідчують, що будь-який ринок, у тім числі й продовольчий, характеризується нестабільністю та непередбачуваністю умов зростання і розвитку продовольчого комплексу, функціонування якого залежить від багатьох чинників зовнішнього середовища, які, на нашу думку, необхідно передбачати із обґрунтуванням тенденцій їхнього розвитку. Саме тому надзвичайно актуальним є дослідження соціально-економічного прогнозування як інструмента передбачення функціонування та розвитку вітчизняного продовольчого комплексу.

Проблемам функціонування, стратегічного розвитку та прогностичній оцінці продовольчих ринків і продовольчого комплексу присвячені праці багатьох відомих учених-економістів, зокрема: В. Я. Амбросова, О. В. Березіна, В. С. Бондаря, П. П. Борщевського, О. Б. Бутнік-Сіверського, О. М. Варченко, А. Ф. Гончара, В. Д. Гончарова, А. О. Заїнчковського, М. В. Калінчика, В. Г. Кухти, Д. Крисанова, А. С. Лисецького, В. В. Лиськова, М. Й. Маліка, Л. О. Мармуль, Т. Л. Мостенської, М. Г. Оробчука, В. Осадчука, Б. Я. Панасюка, Б. Й. Пасхавера, Л. В. Погребняка, П. Т. Саблука, М. П. Сичевського, О. П. Сологуб, Д. М. Стеценка, В. І. Топіхи, А. В. Фурси, Л. Г. Чернюк, О. В. Шибаніної тощо.

Серед вітчизняних науковців, що займалися проблемами розробки і прийняття управлінських рішень у галузі здійснення державної продовольчої політики,

необхідно зазначити: П. П. Борщевського, П. І. Гайдучького, Б. М. Данилишина, Л. Д. Дейнеку, Ю. П. Лебединського, О. Ю. Лебединську, Є. Й. Майовця, І. А. Маркіну, І. Р. Михасюка, В. Я. Месселя-Веселяка, О. Олійника, О. М. Онищенко, Т. О. Осташко, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, В. М. Трегобчука, В. В. Юрчишина, М. Д. Янківа та ін. Не зважаючи на величезну увагу до проблем вивчення соціально-економічного прогнозування розвитку вітчизняного продовольчого комплексу у науковій літературі, єдиної думки щодо етимології продовольчого комплексу, його структурних складових, функціональних характеристик немає.

Автор представленого дисертаційного дослідження переконливо обґрунтовує думку, що позитивним поштовхом, імпульсом до здійснення істотних прогресивних зрушень на сучасному етапі функціонування продовольчого комплексу України та АПК загалом слугуватиме такий перевірений світовим досвідом, важливий важіль ринкового управління, як соціально-економічне прогнозування. Додатковою аргументацією щодо цього положення є дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання розвитку агропродовольчого комплексу та перспектив його застосування в Україні.

Вищезазначене підтверджує, що у дисертації Сенишин О. С. досліджена актуальна науково-практична проблема, яка пов'язана з постановкою теоретико-методологічних і методичних основ соціально-економічного прогнозування розвитку продовольчого комплексу України.

Рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що наведені в дисертації

Наукові, методичні та прикладні положення викладено в дисертації послідовно та обґрунтовано. Основні теоретико-методологічні і практичні розробки здобувача спираються на критичне узагальнення наукових праць вітчизняних і закордонних авторів з проблем управління та соціально-економічного прогнозування розвитку вітчизняних продовольчих ринків та комплексу загалом; законодавства України; статистичних даних Державної служби статистики України;

матеріалів галузевих програм та даних Міністерства аграрної політики та продовольства України; звітних даних COT та Food and Agricultural Organization of the United Nation та інших інформаційних джерел.

Ознайомлення зі змістом дисертації й автореферату дозволяє констатувати глибину розробленої автором досліджуваної проблематики, суттєву новизну наукового доробку. Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему дисертаційного дослідження. Отримані здобувачем результати дисертаційної роботи, сформульовані висновки та рекомендації, є науково обґрунтованими.

У дисертаційній роботі визначено та вирішено завдання як методологічного, так і методичного характеру. Позитивно слід оцінити авторський підхід до трактування поняття продовольчого комплексу як трьохкомпонентної еколого-соціо-економічної системи через призму дослідження стратегії сталого розвитку, що дозволило розглянути продовольчий комплекс не лише як економічну підсистему взаємозалежних сфер, галузей та виробництв, але й як соціальну складову, в основі чого знаходиться людина як основа суспільного розвитку та екологічну підсистему, що забезпечує умови для виробництва якісної органічної продовольчої продукції.

Цікавим з наукової точки зору є визначення місця соціально-економічного прогнозування у функціональній структурі механізму розвитку продовольчого комплексу. При цьому, зважаючи на поліфункціональну структуру механізму розвитку продовольчого комплексу, автором розроблено схематичне зображення структурного розрізу прогнозів його розвитку, до якого віднесено такі блоки: ресурсний, блок економічних прогнозів, блоки соціальних прогнозів та зовнішньоекономічних прогнозів щодо розвитку продовольчого комплексу загалом. Також визначено їхній взаємовплив і взаємозв'язок.

Обґрунтовано, що сучасне функціонування продовольчого комплексу та розвиток вітчизняного продовольчого ринку пов'язані з існуванням продовольчої проблеми, алгоритм вирішення якої необхідно розглядати у чотирьох площинах: зростання чисельності населення як чинника підвищення попиту на продовольство; використання і збереження землі як головного природного джерела, що забезпечує потреби людства у продовольстві; тенденції і темпи збільшення виробництва

продовольства загалом і на душу населення зокрема; аграрна наука як головний чинник забезпечення зростання продовольчих ресурсів планети. В цьому аспекті проведений аналіз споживання харчових продуктів населенням України на 1 особу за 2014 рр., зокрема, засвідчив, що з окремих видів продукції не досягнуто обсягів виробництва, які б забезпечили фізіологічні норми харчування населення.

Комплексно оцінюючи конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу України, автором використано методику розрахунку індексу виявленої порівняльної переваги. Під час дослідження стану конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва з'ясовано, що останнє має вищу міжнародну конкурентоспроможність, ніж агропромислове виробництво України загалом. Поряд з оцінкою міжнародної конкурентоспроможності вітчизняного агропродовольчого виробництва загалом, окремо вивчено динаміку міжнародної конкурентоспроможності окремих продовольчих товарів в Україні, запропоновано методику розрахунку індексів відносних торговельних переваг щодо окремих сільськогосподарських товарів, що є головними товарами експортної спеціалізації України.

В роботі здійснено соціально-економічний прогноз місця продовольчого комплексу в забезпеченні споживчих потреб населення України у продуктах харчування шляхом застосування екстраполяційної методики для окреслення прогнозних значень обсягів виробництва та споживання продовольчих товарів, на основі яких визначено рівень самозабезпеченості такими товарами на вітчизняному продовольчому ринку.

Для реалізації визначених у дисертаційному дослідженні мети та завдань використано комплекс прийомів та методів наукового пізнання. А саме, за допомогою діалектичного методу пізнання економічних явищ з'ясовано сутність ключових понять дослідження; порівняльний метод використано для зіставлення показників, які визначають рівень розвитку вітчизняних ринків продовольчих товарів; економіко-статистичний метод дав змогу дослідити стан і тенденції розвитку основних ринків продовольчої продукції України, визначити головні проблеми та перешкоди для їхнього розвитку; використання методу графічної інтерпретації дало можливість наочно відобразити оброблені статистичні дані, пов'язані з процесами

функціонування та розвитку вітчизняного продовольчого комплексу у вигляді рисунків, діаграм, схем тощо; комплексна методика визначення індикаторів достатності споживання основних продовольчих продуктів населенням України (методика продовольчої безпеки) застосована при розрахунку співвідношення між фактичними та раціональними нормами споживання продовольства; метод трендового аналізу дав можливість розрахувати прогностичні значення обсягів виробництва та споживання вітчизняної продовольчої продукції як тваринного, так і рослинного походження та в результаті визначити показники рівня самозабезпеченості основними видами вітчизняного продовольства.

Вірогідність результатів дослідження підтверджена їх широкою апробацією і схваленням на 22-ох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних та науково-методичних конференціях. Основні положення наукового дослідження опубліковано дисертантом у 62 наукових працях.

Отже, зміст дисертаційної роботи засвідчує, що тема розкрита достатньо повно, окреслена мета досягнута, поставлені завдання виконано, висновки детально аргументовано.

Наукова новизна отриманих результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, автореферату, надрукованих автором наукових праць дає можливість виділити конкретні результати, що мають наукову новизну.

До найважливіших наукових результатів дисертації, що становлять наукову новизну, віднесемо такі:

вперше:

- розглянуто продовольчий комплекс (ПК) як трьохкомпонентну еколого-соціо-економічну систему через призму дослідження стратегії сталого розвитку, що дозволило автору розглянути ПК не лише як економічну підсистему взаємозалежних сфер, галузей та виробництв, спрямованих на задоволення суспільних потреб населення продуктами харчування рослинного і тваринного походження в необхідному асортименті та належної якості за умов ефективного використання

природно-ресурсного потенціалу, але й як соціальну складову, в основі чого знаходиться людина як основа суспільного розвитку, її життя та довголіття та як екологічну підсистему, що забезпечує умови для виробництва якісної органічної продовольчої продукції (с. 27–28);

- визначено структуру механізму розвитку продовольчого комплексу як сукупність інтегрованих взаємозв'язків між його функціональними елементами – державою із конкретними засобами та важелями впливу, виробниками, споживачами продовольства, суб'єктами ринкової інфраструктури, центрами міжнародної торгівлі, соціально-економічним прогнозуванням і програмуванням та процесами саморегулювання та саморозвитку, що дало змогу визначити роль, місце і значення соціально-економічного прогнозування у структурі механізму розвитку вітчизняного ПК, оскільки останній визначає стратегію розвитку та регіональні програми розвитку вітчизняного продовольчого комплексу (с. 40–43) ;

- здійснено соціально-економічний прогноз розвитку продовольчого комплексу шляхом застосування у прикладному дослідженні трендової методики для окреслення прогнозних значень обсягів виробництва та споживання продовольчих товарів, що дало можливість визначити рівень самозабезпеченості цими товарами на вітчизняному продовольчому ринку (с. 435–454).

Удосконалено:

- концептуальний підхід до розгляду продовольчого комплексу як складової агропродовольчого комплексу, який, своєю чергою, є частиною агропромислового комплексу, що дозволило автору визначити його характерні ознаки: міжгалузевий характер взаємодії; наявність основної (провідної) та неосновних (забезпечуючих) галузей; відтворювальний принцип та критерій участі у створенні кінцевого продукту (продовольства); складність визначення функціонального ядра комплексу; формуванням комплексу на території держави, а його окремих підкомплексів – на території окремих регіонів (с. 27);

- теоретико-методологічний підхід до розгляду продовольчого комплексу з позиції системного підходу як регульованої економічної системи, що складається з трьох взаємозв'язаних складових: організаційно-економічного механізму, процесів виробництва, зберігання, транспортування та реалізації продовольчої продукції та

продовольчого ринку (с. 37–39). Входами у комплексній схематичній моделі продовольчого комплексу як економічної регульованої системи, слугують грошові потоки попиту як кінцевих, так і проміжних споживачів на продовольчі товари, які можна об'єднати в товарні групи; виходами – сукупна пропозиція сільськогосподарських підприємств, підприємств переробної та харчової промисловості, а також особистих підсобних господарств населення у вигляді безпосередньо сільськогосподарської продукції і товарної продукції харчової промисловості. Це дало можливість виділити особливості функціонування та розвитку сучасного продовольчого комплексу;

- інструментарій оцінки стану продовольчої безпеки, особливістю якої є розрахунок таких показників як: добова енергетична цінність раціону людини; забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів харчування; диференціація вартості харчування за соціальними групами; ємність внутрішнього ринку окремих продовольчих продуктів та продовольча незалежність за окремим продуктом продовольства, що дало змогу визначити та обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку продовольчого комплексу у контексті забезпечення продовольчої безпеки України (с. 275–290);

- наукові положення у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продовольчої продукції на світових ринках за головними напрямками: розширення товарної структури експорту продовольчої продукції; використання позитивного досвіду країн ЄС у регулюванні ринку агропродовольчої продукції; гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську та агропродовольчу продукцію згідно зі стандартами ЄС; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції, що поглибило управлінський інструментарій, збагатило методологічні підходи до дослідження процесів соціально-економічного прогнозування розвитку вітчизняного продовольчого комплексу (с. 431–435).

Набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічний підхід до структуризації прогнозів розвитку продовольчого комплексу, до якого зачислено блоки: ресурсний (базові прогнози);

блок економічних прогнозів (соціально-економічні прогнози); блоки соціальних прогнозів та зовнішньоекономічних прогнозів щодо розвитку продовольчого комплексу загалом, що сприяло визначенню їхнього взаємовпливу і взаємозв'язку (с. 46–49);

- концептуальний підхід до розгляду продовольчого природно-ресурсного потенціалу як складової продовольчого комплексу загалом та частини природно-ресурсного потенціалу, що певною мірою є відтворювальною здатністю земельних, водних, лісових та інших видів природних ресурсів та джерел їх утворення виробляти прямо чи опосередковано продукцію продовольчого комплексу. Дослідження причинно-наслідкових взаємозв'язків ресурсів докільця у процесі виробництва продовольчої продукції, створило умови для з'ясування того, що саме земельні ресурси є інтегруючим, проте не єдиним видом агропродовольчих ресурсів, який сприяє виробництву продовольчої продукції (с. 63–68);

- практичний інструментарій застосування світового досвіду державної підтримки розвитку продовольчого комплексу окремих країн світу через реалізацію конкретних заходів, зокрема: спрямування вітчизняних бюджетних фінансових ресурсів на закупівлю надлишків сільськогосподарської та продовольчої продукції у фермерів з метою утримання закупівельних цін і гарантування дохідності виробників продукції сільського господарства (досвід США); запровадження системи стимулювання експорту українських продуктів харчування шляхом товарного кредитування під гарантії експортно-кредитних агентств (досвід США, Японії, Німеччини) тощо (с. 361–362);

- концептуальний підхід до розвитку органічного землеробства як інструменту підтримки та забезпечення продовольчої безпеки держави, що дало можливість автору з використанням методики SWOT-аналізу виявити екологічний, соціальний та економічний ефекти від застосування цього виду землеробства та сприяло побудові стратегії його функціонування (с. 378–387);

- методичні підходи до аналізу показників використання експортного потенціалу продовольчого комплексу України на рівні держави, до яких зачислено: географічну та товарну структуру експорту; темпи росту та приросту експорту; рівень експортної орієнтації; експорт на одну особу; експортну квоту; індекс

внутрішньогалузевої торгівлі; коефіцієнт покриття експортом імпорту; індекс «умови торгівлі»; індекс концентрації експорту (індекс Хіршмана), що дало можливість розробити рекомендації щодо нарощування цього потенціалу (с. 431–435).

Ці наукові здобутки автора мають науково-теоретичне та практичне значення і є солідним науково-методичним підґрунтям для розроблення рекомендацій щодо соціально-економічного прогнозування розвитку продовольчого комплексу України.

Практичне значення роботи і використання результатів дослідження

Наукові положення та висновки за результатами дослідження доведені до рівня методичних рекомендацій, які використано в навчальному процесі Львівського національного університету імені Івана Франка та практичній діяльності реальних суб'єктів господарювання, органів влади та самоврядування. Зокрема, результати здійсненого соціально-економічного прогнозу місця вітчизняного продовольчого комплексу в забезпеченні споживчих потреб населення України продуктами харчування шляхом застосування трендової методики використовуються спеціалістами Департаменту економічної політики Львівської міської ради та Департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної державної адміністрації при складанні планової документації та розробці важливих стратегічно-орієнтованих планів та програм, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіонального агропромислового комплексу (довідка № 23-вих-589 від 14.08.2015 р. та довідка № 1-44-4870 від 04.12.2015 р.).

Пропозиції дисертанта у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продовольчої продукції на світових ринках використовують спеціалісти Управління економічної політики Львівської обласної ради при розробці Стратегії розвитку Львівщини до 2017 року, а також щорічної Програми соціально-економічного розвитку Львівської області (довідка № 1-78-1981 від 07.09.2015 р.).

Авторські розробки знайшли практичне застосування у діяльності ПрАТ «Компанія Ензим» (довідка № 2692 від 17.11.2015 р.), ТзОВ «Агро Л В

Лімітед» (довідка № 3725 від 17.09.2015 р.) та ТзОВ «Торгова мережа «Барвінок»(довідка № 410 від 23.11.2015 р.).

Оцінка повноти викладення наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях

Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо соціально-економічного прогнозування розвитку продовольчого комплексу України. Усі наукові результати, що викладені в дисертації та винесені на захист, одержано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Основні положення наукового дослідження опубліковано дисертантом у 62 наукових працях загальним обсягом 63,7 друк. арк., з них: 1 одноосібна монографія; 1 монографія у співавторстві; 6 розділів у 4-х колективних монографіях; 30 статей, 21 з яких – у вітчизняних фахових наукових виданнях, 7 – в іноземних виданнях та 2 – в фахових наукових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 1 підручник у співавторстві та 1 навчальний посібник у співавторстві (з грифами МОН України); 22 тези доповідей.

Усі публікації за темою роботи відображають зміст дисертації. Опубліковані наукові праці й автореферат дисертації об'єктивно розкривають головні положення дисертаційної роботи, отримані наукові результати, висновки та рекомендації, які винесені на захист, вичерпно характеризують мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертаційної роботи. Текст автореферату не містить положень, які не знайшли відображення в дисертації.

Відповідність дисертації паспорту спеціальності

Головні результати дисертаційної роботи Сенишин Оксани Степанівни на тему «Соціально-економічне прогнозування розвитку продовольчого комплексу

України”, відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Стиль і мова викладення результатів дослідження

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Розділи та підрозділи дослідження подано у логічному зв'язку і послідовності. Одержані результати достатньо обґрунтовано та аргументовано.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

У цілому запропоновані автором розробки щодо соціально-економічного прогнозування розвитку продовольчого комплексу України варто оцінити позитивно. Проте, робота містить певні дискусійні положення та зауваження, зокрема:

1. Під час висвітлення понятійно-категоріального апарату дослідження автором подано власне трактування поняття продовольчий комплекс, який тлумачиться ним як трьохкомпонентна еколого-соціо-економічна система через призму дослідження стратегії сталого розвитку, що дозволило автору розглянути ПК не лише як економічну підсистему взаємозалежних сфер, галузей та виробництв, спрямованих на задоволення суспільних потреб населення продуктами харчування рослинного і тваринного походження в необхідному асортименті та належної якості за умов ефективного використання природно-ресурсного потенціалу, але й як соціальну складову, в основі чого знаходиться людина як основа суспільного розвитку, її життя та довголіття та як екологічну підсистему, що забезпечує умови для виробництва якісної органічної продовольчої продукції. Тому, поняття “продовольчий комплекс” варто було б пов'язати із дефініцію поняття “соціально-економічне прогнозування розвитку продовольчого комплексу”. Вищезазначене підсилило і поглибило б теоретичну частину дисертаційної роботи.

2. Друга частина підпункту 1.1 дисертації присвячена структурно-функціональній характеристиці вітчизняного продовольчого комплексу (с. 30–36). Автором охарактеризовано різні види структур продовольчого комплексу, а саме: функціональну, галузеву, функціонально-галузеву, функціонально-компонентну,

продуктову та інші. Незначну увагу приділено територіальній структурі ПК, не окреслені її характеристики, які б чіткіше проявилися при побудові схематичного зображення вищеозначеної структури.

3. У дисертаційному дослідженні, на наш погляд, варто було б більше приділити увагу структурно-логічній схемі механізму розвитку вітчизняного продовольчого комплексу та здійснити більш детальну характеристику його елементів, розкрити суть ринкових функцій, без яких розвиток цього комплексу загалом не може відбуватися.

4. Оскільки тема дисертаційної роботи присвячена соціально-економічному прогнозуванню розвитку продовольчого комплексу, важливим інструментом якого є його методологія дослідження. Здобувачем комплексно охарактеризовано у підпункті 2.2 розділу 2 дисертаційної роботи методологію дослідження соціально-економічного прогнозування як організаційно-управлінської системи (с. 100–137). Проте, на нашу думку, мало уваги приділено сучасним моделям та методам науки прогностики.

5. У розділі 3 “Соціально-економічна оцінка функціонування та розвитку продовольчого комплексу України як основи побудови соціально-економічних прогнозів” економіко-статистичний аналіз динаміки розвитку основних ринків продовольчої продукції здебільшого здійснюється протягом 1990-2013 рр. Доречно було б доповнити дисертаційне дослідження новими статистичними даними.

6. На нашу думку, дослідження ринків продовольства у системі агропродовольчого виробництва варто було б здійснювати із урахуванням окремих продовольчих товарів згідно з УКТЗЕД (української класифікації товарів ЗЕД), а саме товарів групи IV – “Готові харчові продукти”, оскільки об’єктом дисертаційного дослідження є продовольчий комплекс, а не АПК чи сільське господарство.

7. У прикладному дослідженні автором здійснено оцінку стану продовольчої безпеки (с. 274–292) відповідно до методики, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379 “Деякі питання продовольчої безпеки”, згідно якої, до основних індикаторів віднесено: добову енергетичну цінність раціону людини; забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічну доступність

продуктів продовольства та інші. Робота значно виграла б, якщо здобувач охарактеризувала б інші методики визначення індикаторів продовольчої безпеки зарубіжних країн, до прикладу, країн СНД, США чи Європейських держав та здійснила їхню порівняльну характеристику.

8. У процесі соціально-економічного прогнозування майбутнього стану параметрів продовольчого ринку дисертантом спрогнозовано обсяги виробництва та споживання продовольчої продукції за номенклатурними групами (позиціями) продукції продовольства (с. 435–451), що дало можливість визначити рівень самозабезпеченості цими товарами на вітчизняному продовольчому ринку протягом 2015-2019 рр. Вважаємо, що для більш повнішої характеристики майбутнього стану розвитку продовольчого комплексу України та характеристики стратегії його розвитку доцільно було б ще спрогнозувати на основі вищезначених показників й інші коефіцієнти, до прикладу такі, як: рівень залежності держави від імпортних закупівель продовольства певного виду, збалансованість попиту і пропозиції певного виду продовольчої продукції тощо, які характеризують рівень ефективності функціонування продовольчого комплексу у системі агропромислового виробництва та споживання.

9. У роботі недостатню увагу приділено нормативно-правовому забезпеченню розвитку продовольчого комплексу, хоча у кожному розділі дисертації згадуються певні законодавчі акти, які регулюють відповідні проблеми, пов'язані із функціонуванням та розвитком як продовольства, так і сільського господарства загалом.

Проте, вказані недоліки і зауваження не зменшують значущості дисертаційної роботи Сенишин Оксани Степанівни для теорії та практики соціально-економічного прогнозування розвитку продовольчого комплексу України.

Загальна оцінка роботи та її відповідність нормативним вимогам

Докторська дисертація Сенишин Оксани Степанівни виконана на актуальну тему, є самостійним, комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням. Автор отримала нові науково-обґрунтовані результати та пропозиції, які

вирішують актуальні завдання теоретичного і практичного характеру, і можуть бути використані у практичній діяльності продовольчих підприємств.

Зміст і оформлення дисертації відповідають вимогам щодо написання докторських дисертацій, опубліковані праці та автореферат відображають основні положення дисертаційного дослідження.

Виходячи із вищесказаного, вважаю, що дисертація Сенишин Оксани Степанівни відповідає вимогам, визначеним у пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту
Полтавської державної аграрної академії,
доктор економічних наук, професор

I. А. Маркіна

ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кафедри Полтавської
державної аграрної академії
О.М. Овчарук

Відгук надіслано до спеціалізованої вченої ради
№ 35.057.01
Вчений секретар
6.04.2017р
Малецька / Малюбець Є.І.